

Universitätsbibliothek Wuppertal

C. PLINII|| SECVNDI|| HISTORIAE|| MVNDI|| LIBRI XXXVII,||

Plinius Secundus, Gaius

[Lugduni], 1582

Liber XII

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1752](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1752)

supremo, & sola ex omnibus superfutura. Denique hæc trahebatur è cælo. Huius quoque tamen reperta pœna est, vt neque id ipsum, quo viuitur, in vita iuuaret. Parthorum populis hoc præcipuè, & à iuuenta, propter indiscretos cibos: nanque & vino fœtent ora nimio. Sed sibi proceres medentur grano Assyrij mali, cuius est suauitas præcipua, in esculenta addito. Elephantorum anima serpentes extrahit, ceruorum item vrit. Diximus hominum genera, qui venena serpentium suctu corporibus eximerent. Quin & subus serpentes in pabulo sunt, & aliis venenum est. Quæ infecta appellauimus, omnia olei aspersu necantur.^a Vultures vnguento qui fugantur, alios appetunt odores, scarabæi rosam. Quædam serpentes scorpio occidit. Scythæ sagittas tingunt viperina sanie, & humano sanguine: irremediabile id scelus, mortem illico adfert leui tactu. Quæ animalium pascerentur veneno, diximus. Quædam innocua alioquin, venenatis pasta noxia fiunt & ipsa. Apros in Pamphylia & Ciliciæ montosis, salamandra ab his deuorata, qui edere, moriuntur. Nec est intellectus vllus in odore, vel sapore. Et aqua vinumque interimit, salamandra ibi immortalis, vel si omnino biberit, vnde potetur: item rana, quam rubetam vocat. Tantum insidiarum est vitæ. Vespæ serpente auidè vescuntur, quo alimèto mortiferos ictus faciunt. Ideoque magna differentia est victus: vt in tractu pisce viuentium Theophrastus prodidit, boues quoque pisce vesci, sed non nisi viuentem. Homini cibus utilissimus simplex. Aceruatio saporum pestifera, & condimenta perniciosiora. Difficiliter autem perficiuntur omnia in cibis acria, nimia, & auidè hausta, & æstate, quàm hyeme, difficilius, & in senectâ, quàm in iuuenta. Vomitiones homini ad hæc in remedium excogitata, frigidiora corpora faciunt, inimicæ oculis maximè ac dentibus. Somno concoquere corpulentiam, quàm firmitati, vtilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere. Per uigilio quidem præcipuè vincuntur cibi.

De corpulentia augenda vel minuenda, & quæ gustu famem ac sitim sedent

CAP. LIIII.

A Vgescunt corpora duleibus, atque pinguibus & potu, minuuntur siccis & aridis, frigidisque, ac siti. Quædâ animalia & pecudes quoque in Africa, quarto die bibunt. Homini^b non vtiq; septimo letalis inedia: durasse & vltra vndecimum plerosque, certum est. Mori esuriendi semper inexplebili auiditate, animalium vni homini. Quædam rursus exiguo gustu famem ac sitim sedant, conseruantque vires, vt butyrum, hippace, glycyrrhizon. Perniciosissimum autem in omni quidem vita, quod nimium, præcipuè tamen corpori: minuique, quod grauat, quolibet modo vtilius. Verùm ad reliqua naturæ transeamus.

^{b non ante septimum}

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XII.

PROOEMIUM.

A NIMALIUM omnium, quæ nosci potuere, naturæ generatim membratimque ita se habent. Restant neque ipsa anima carentia (quandoquidem nihil sine ea viuit) terra edita, vt inde eruta dicantur, ac nullum fileatur rerum naturæ opus. Diu fuere occulta eius beneficia, summumque munus homini datum, arbores syluæque intelligebantur. Hinc primum alimentum, harum fronde mollior specus, libro vestis. Etiannum gentes sic degunt. Quo magis ac magis admirari subit, ab iis principiis cædi montes in marmora, vestes ad Seras peti: vnionem in Rubri maris

^{a Theophrastus lib. 6. de causis plant. c. 4 scribit vultures vnguento, scarabæos rosam necat. Quæ obrem hic sciendum est: vultures vnguento quidè fugantur, alios appetunt odores, scarabæi rosam.}

profundo, smaragdum in ima tellure quæri. Ad hoc excogitata sunt aurium vulnera: nimirum quoniam parum erat collo crinibusque gestari, nisi infoderentur etiam corpori. Quamobrem sequi par est ordinem vitæ, & arbores ante alia dicere, ac moribus primordia ingerere.

De arborum honore, & quando platanus primum in Italia, & de natura earum. CAPVT I.

HÆc fuere numinum templa, priscoque ritu simplicia rura etiam nunc Deo præcellentem arborem dicant. Nec magis auro fulgentia atque ebore simulacra, quam lucos, & in iis silentia ipsa adoramus. Arborum genera numinibus suis dicata perpetuo seruantur, vt Ioui esculus, Apollini laurus, Mineruæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus. Quin & Syllanos Faunolque, & dearum genera syluis, ac sua numina, tãquam & celo, attributa credimus. Arbores postea blandioribus fruge succis hominem mitigauere. Ex iis recreans membra olei liquor, virésque potus vini: tot deniq; sapores annui sponte venientes: & mensæ, depugnetur licet earum causa cum feris, & pasti naufragorum corporibus pisces expetantur, etiamnum tamen secundæ. Mille præterea sunt vsus earum, si ne quis vita degi non possit. Arbore fulcamus maria, terrasque admouemus, arbore edificamus tecta. Ex arbore & simulacra numinum fuere, nondum pretio excogitato beluarum cadaueri, antè, quàm, vt à Diis nato iure luxuriæ, eodem ebore numinû ora spectarentur & mensarum pedes. Produunt Alpibus coercitas, & tum inexuperabili munimento Gallias, hanc primum habuisse causam superfundèdi se Italia, quòd Elico ex Heluetiis cuius earum, fabrilè ob artem Romæ commoratus, ficum siccam & vnam, oleique ac vini præmissa remeans secum tulisset. Quapropter hæc vel bello quæsisse venia sit. Sed quis non iure miretur, arborem vmbra gratia tantum ex alieno petitam orbe? Platanus hæc est, per mare Ionium in Diomedis insulam eiusdè tumuli gratia primum inuecta, inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italia: & iam ad Morinos vsq; peruecta, ad tributarium etiã pertinens solum, vt gentes vectigal & pro vmbra pendat. Dionysius prior, Siciliae tyrannus, Rhegyum in urbem transtulit eas, domus suæ miraculum, vbi postea factum gymnasium: nec potuisse in amplitudinem adulescere, & alias fuisse in Italia, ac nominatim Hispania, apud autores inuenitur. Hoc actum circa captæ vrbs ætatem: tantumque postea honoris increuit, vt mero infuso enutriantur: competitu id maxime prodesse radicibus: docuimusque etiam arbores vina potare. Celebratæ sunt primum in ambulatione Academiae Athenis cubitorum xxxvj. vnus radice ramos antecedente. Nunc est clara in Lycia gelidi fontis fœcia amœnitate, itineri apposita, domicilij modo caua lxxx. atque vnus pedum specu, nemoroso vertice, & se vastis protegens ramis, arborum instar, agros longis obtinens vmbriis: ac ne quid desit speluncæ imagini, saxea intus crepidinis corona muscosos complexa pumices: tam digna miraculo, vt Licinius Mutianus tercos. & nuper prouinciæ eius Legatus, prodendum etiam posteris putarit, epulatum intra eam se cum duodecesimo comite, largè ipsa toros præbente fronde, ab omni afflatu securum, optantem imbrium per folia crepitus, lætiorem, quàm marmorû nitore, picturæ varietate, laquearium auro, cubuisse in eadem. Aliud exemplum Caij principis, in Veliterno rure mirati vnus tabulata, laxisque ramorum trabibus scamna patula, & in ea epulati, cum ipse pars esset vmbrae, xv. conuiuarum ac ministerij capace triclinio, quam cœnam appellauit ille nidum. Est Gortynæ in insula Creta iuxta fontem platanus vna, insignis vtriusque linguæ monumentis, nunquam folia dimittens: Statimque ei Græciæ fabulositas superfuit, Iouem sub ea cum Europa concubuisse: ceu verò non alia eius generis esset in Cypro: sed ex ea primum in ipsa Creta (vt est natura hominum nouitatis auida) platini satè regenerauere vitium: quandoquidem commendatio arboris eius non alia maior est, quàm Solem æstate arcere, hyeme admittere. Inde in Italiam quoque ac suburbana sua Claudio principe Marcelli Esernini libertus, sed qui se potentia causa Cæsaris libertis adoptasset, spado Thessalicus prædiues, vt merito dici possit is quoque Dionysius, transtulit id genus. Durantque etiam in Italia portenta terrarum,

terrarum, præter illa scilicet, quæ ipsa excogitavit Italia.

De chamæplatano, & quis primus totonderit viridaria.

CAP. II.

NAnque & chamæplatani vocantur coactæ breuitatis: quoniam arborum etiam abortus inuenimus. Hoc quoque ergo in genere pumilionum infelicitas dicta erit. Fit autem & ferendi genere, & recidendi. Primus Cn. Matius ex equestri ordine, Diui Augusti amicus, inuenit nemora tonsilia intra hos lxx. annos.

De peregrinis arboribus, & malo Assyria.

CAP. III.

- 10 **P**eregrinæ & cerasi, Persicæque, & omnes quarum Græca nomina aut aliena: sed quæ ex his incolarum numero esse cœpere, dicuntur inter frugiferas. In præsentia externas persequemur, à salutaribus maximè orsi. Malus Assyria, quam alij vocant Medicam, venenis medetur. Foliū eius est vnedonis, intercurrentibus spinis. Pomum ipsum alias nō manditur: odore præcellit foliorum quoque, qui transit in vestes vnà cōditus, arcetque animalium noxia. Arbor ipsa omnibus horis pomifera est, aliis cadentibus, aliis maturiscentibus, aliis verò subnascentibus. Tentauere gentes trāsferre ad sese propter remedij præstantiam fictilibus in vasis, dato per cauernas radicibus spiramento: qualiter omnia transitura longius, feri arctissimè transferriq; meminisse cōueniet, vt semel quæq; dicantur. Sed nisi apud Medos, & in Perside, nasci noluit. Hæc est autem, cuius grana
- 20 Parthorum proceres incoquere diximus esculentis, commendandi halitus gratia. Nec alia arbor laudatur in Medis. Lanigeras Serum in mentione gentis eius narrauimus.

De Indiæ arboribus, & quando Romæ primum eburnus.

CAP. IIII.

- I**tem Indiæ arborum magnitudinem. Vnam è peculiaribus Indiæ Virgilius celebrauit eburnum, nusquam alibi nasci professus. Herodotus eam Æthiopiæ intelligi maluit, in tributi vicem regibus Persidis è materie eius centenas phalangas tertio quoque anno pensitasse Æthiopas cum auro & ebore, prodendo. Non omittendum id quoque, videntur dentes elephantorum grandes, quoniam ita significauit, Æthiopas eadem causa pendere solitos. Tanta eborei autoritas erat vrbis nostræ trecentesimo decimo anno: tunc
- 30 enim autor ille historiam eam condidit Thuriis in Italia. Quò magis mirum est, quod eidem credimus, qui Padum amnem vidisset, neminem ad id tempus Asiæ Græciæque, aut sibi cognitum. Æthiopiæ forma, vt diximus, nuper allata Neroni principi, raram arborem eburnum Meroën vsque à Syene sine imperij, per nongenta xcvi. M. passuū, nullamque aliam nisi palmarum generis esse docuit. Ideo fortassis in tributorum autoritate tertia res fuerit ebenus. Romæ eam Magnus Pompeius in triumpho Mithridatico ostendit. Accendi eam Fabianus negat: uritur tamen odore iucundo. Duo genera eius: raram id, quod melius, arboreum, trunco enodi, materie nigri splendoris, ac vel sine arte protinus iucundi: alterum fruticosum cytisi modo, & tota India dispersum.

De spina & ficu Indiciis.

CAP. V.

- 40 **I**bi & spina similis, sed deprehensa vel lucernis, igni protinus transiliente. Nunc eas exponam, quas mirata est Alexandri Magni victoria, orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia poma habet. Ipsa se semper ferens, vastis diffunditur ramis: quorum imi adeò in terram curuantur, vt annuo spatio infigantur, nouamque sibi propaginem faciant circa parentem in orbem, quodam opere topiario. Intra sepem eam æstiuant pastores, opacam pariter & munitam vallo arboris, decora specie subter intuenti, proculve fornicato ambitu. Superiores eius rami in excelsum emicant, syluosa multitudine, vasto matris corpore, vt lxx. p. pleræque orbe colligant, vmbra verò bina stadia operiant. Foliorum latitudo peltæ effigiem Amazonicæ habet: ea causa fructum integens, crescere prohibet. Rarusq;
- 50 est, nec fabæ magnitudinem excedens: sed per folia solibus coctus prædulci sapore, dignus miraculo arboris: gignitur circa Acesinem maximè amnem.

De arbore pala, & arboribus Indicis sine nominibus, & laniferis.

CAP. VI.

MAior alia, pomo & suauitate præcellentior, quo sapientes Indorum viuunt. Folium alas auium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duum. Fructum cortice emittit, admirabilem succi dulcedine, vt vno quaternos satiet. Arbori nomen palæ, pomo arienæ. Plurima est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino. Est & alia similis huic, dulcior pomo, sed interaneorum valetudini infesta. Edixerat Alexander, ne quis agminis sui id pomum attingeret. Genera arborum Macedones narrauere, maiore ex parte sine nominibus. Est & terebintho similis cætera, pomo amygdalis, minore tatum magnitudine, præcipuæ suauitatis. In Baëtris vtique hanc aliqui terebinthum esse proprii generis potius, quam similem ei, putauerunt. Sed vnde vestes lineas faciunt, foliis, moro similis, calyce pomi cynorrhodo. Serunt eam in campis: nec est gratior vllarum prospectus. Oliua Indiæ sterilis, præterquam oleastri fructu.

De piperis arboribus, de garyophyllo, & aliis pluribus.

CAP. VII.

PAssim verò quæ piper gignunt, iuniperis nostris similes: quanquam in fronte Caucasi folibus opposita gigni tantum eas aliqui tradidere. Semina à iunipero distant paruulis siliquis, quales in faseolis videmus. Hæ priusquam dehiscant decerptæ, tostæque sole, faciunt quod vocatur piper longum: paulatim verò dehiscences maturitate, ostendunt candidum piper: quod deinde tostum solibus, colore rugisque mutatur. Verum & iis sua iniuria est, atque cæli intemperie carbunculantur, fiuntque semina cassa & inania, quod vocant brechmasin, sic Indorum lingua significante abortum. Hoc ex omni genere asperrimum est, leuissimumque & pallidum. Gratius nigrum, leniusque vtroque candidum. Non est huius arboris radix, vt aliqui existimauere, quod vocant zimpiberi, alij verò zingiberi, quanquam sapore simile. Id enim in Arabia atque Troglodytica in villis nascitur, parua herbæ radice candida. Celeriter ea cariem sentit, quamuis in tanta amaritudine. Pretium eius in libras vj. Piper longum facillimè adulteratur Alexandrino sinapi. Emitur in libras x.xv. Album x. vj. nigrum x. ij. Vsum eius adeò placuisse mirum est. In aliis quippè suauitas cepit, in aliis species inuitauit: huic nec pomi nec bacca commendatio est aliqua: sola placere amaritudine, & hanc in Indos peti. Quis illa primus experiri cibus voluit? aut cui in appetenda auiditate esurire non fuit satis? Vtrunque sylyestre gentibus suis est, & tamen pondere emitur, vt aurum vel argentum. Piperis arborem iam & Italia habet, maiorem myrto, nec ab similem. Amaritudo grano eadem quæ piperi musteo creditur esse. Deest tosta illa maturitas, ideoque & rugarum colorisque similitudo. Adulteratur iuniperi baccis mirè vim trahentibus. In pondere quidem multis modis. Est etiamnum in India piperis grani simile, quod vocatur garyophyllon, grandius fragiliusque. Tradunt in Indico luco id gigni. Aduhitur odoris gratia. Fert & spina piperis similitudinem, præcipua amaritudine, foliis paruis densisque cypri modo, ramis trium cubitorum, cortice pallido, radice lata, lignosaque, buxei coloris. Hæc in aqua cum semine excepta in æreo vase medicamentum fit, quod vocatur Lycion. Ea spina & in Pelio monte nascitur, adulteratque medicamentum. Item asphodeli radix aut fel bubulum, aut absinthium, vel thus, vel amurca. Lycion aptissimū medicinæ, quod est spumofum. Indi in vtribus camelorum aut rhinocerotum id mittunt. Spinam ipsam in Græcia quidam pyxacanthum Chironium vocant.

De macir, & saccharo, & arboribus Ariana gentis.

CAP. VIII.

ET macir ex India aduehitur, cortex rubes radice magnæ, nomine arboris suæ. Qualis sit ea, incompertum habeo. Corticis melle decocti vsus in medicina ad dysentericos præcipuus habetur. Saccaron & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in harundinibus collectum, gummium modo candidum, dentibus fragile, amplissimum nucis auellanæ magnitudine, ad medicinæ tantum vsus. Contermina Indis gens Ariana appellatur,

appellatur, cuius spina lacrymarum pretiosa, myrrhae similis, accessu propter aculeos anxio. Ibi & frutex pestilens raphani, folio lauri, odore equos inuitante, qui penè equitatu orbavit Alexandrum primo introitu: quod & in Gedrosis accidit. Item laurino folio & ibi spina tradita est, cuius liquor aspersus oculis, cæcitatem infert omnibus animalibus. Necnon & herba præcipui odoris, referta minutis serpentibus, quarum ictu protinus moriendum esset. Onesicritus tradit in Hircaniæ conuallibus ficis similes esse arbores, quæ vocantur occhi, ex quibus defluat mel horis matutinis duabus.

De bdellio, & arboribus Persici maris.

CAP. IX.

Vicina est Bactriana, in qua bdellium nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici naturæque. Gummi alij brochon appellant, alij malachram, alij maldacon. Nigrum verò & in offas conuolutum, hadrobolon. Esse autem debet translucidum simile ceræ, odoratum, & cum fricatur, pingue, gustu amarum citra acorem. In sacris vino perfusum, odoratius. Nascitur & in Arabia, Indiæque, & Media, ac Babylone. Aliqui peraticum vocant ex Media aduectum. Facilius hoc & crustosius, amariúsque: at Indicum humidius & gummosum. Adulteratur amygdala nuce. Cætera eius genera cortice scordasti. Ita vocatur arbor æmulo gummi. Sed deprehenduntur (quod semel dixisse & in cæteros odores satis sit) odore, colore, pondere, gustu, igne. Bactriano nidor ficcus, multique candidi vngues. Præterea suum pondus, quod grauius esse aut leuius non debeat. Pretium syncero in libras x. terni. Gentes supra dictas Persis attingit, Rubro mari (quod ibi Persicum vocauimus) longè in terra æstus agente, mira arborum natura. Nanque erosæ sale, inuectis derelictisque similes, sicco litore radicibus nudis polyporum modo amplexæ steriles harenas spectantur. Eadem mari adueniente fluctibus pulsata, resistunt immobiles. Quin & pleno æstu operiuntur totæ: apparêtque rerum argumentis asperitate aquarum illas ali. Magnitudo miranda est, species similis vnedonis, pomum amygdalis extrâ, intus contortis nucleis.

De arboribus Persicæ insulæ, & lanigeris arboribus.

CAP. X.

TYlos insula in eodem sinu est, repleta syluis, quæ spectat Orientem, quæque & ipsa æstu maris perfunditur. Magnitudo singulis arboribus fici, flos suauitate inenarrabili, pomum lupino simile, propter asperitatem intactum omnibus animalibus. Eiusdem insulæ excelso suggestu lanigeræ arbores alio modo, quàm Serum. His folia infœcunda: quæ, ni minora essent, vitium poterant videri. Ferunt cotonei mali amplitudine cucurbitas, quæ maturitate ruptæ ostendunt lanuginis pilas, ex quibus vestes pretioso linteo faciunt.

De gossampinis, & arboribus ex quibus vestes fiunt, & quibus modis constent arborum fructus.

CAP. XI.

Arbores vocant gossampinos, fertiliore etiam Tylo minore, quæ distat x. M. pas. Iuba circa fruticem lanugines esse tradit, linteæque ea Indicis præstantiora. Arabiæ autem arbores, ex quibus vestes faciunt, cynas vocari, folio palmæ simili. Sic Indos suæ arbores vestiunt. In Tyliis autem & alia arbor floret albæ violæ specie, sed magnitudine quadruplici, sine odore, quod miremur in eo tractu. Est & alia similis, foliosior tamè roseique floris: quem noctu comprimens, aperire incipit Solis exortu, meridie expandit. Incolæ dormire eum dicunt. Fert eadem insula & palmas, oleasque ac vites, & cum reliquo pomorum genere ficos. Nulli arborum folia ibi decidunt. Rigaturque gelidis fontibus, & imbres accipit. Vicina his Arabia flagitat quandam generum distinctionem, quoniam fructus is constat radice, frutice, cortice, succo, lacryma, ligno, surculo, flore, folio, pomo.

De costo, & nardo, & differentiis nardi.

CAP. XII.

Radix & folium Indis est maximo pretio. Radix costi gustu feruens, odore eximio, frutice aliàs inutili. Primo statim introitu annis Indi in Patale insula, duo sunt eius genera, nigrum, & quod melius, candidum. Pretium in libras xvj. De folio nardi plura dici par est, vt principali in vnguentis. Frutex est graui & crassa radice, sed breui ac nigra,

fragilique, quamuis pingui, situm redolente, vt cyperi, aspero sapore, folio paruo den-
 fóque. Cacumina in aristas se spargunt:ideo gemina dote nardi spicas ac folia celebrant.
 Alterum eius genus apud Gangem nascens, damnatur in totum, ozænitidis nomine, vi-
 rus redolens. Adulteratur & pseudonardo herba, quæ vbique nascitur crassiore atque la-
 tiore folio, & colore languido in candidum vergente. Item sua radice permitta ponderis
 causa, & gummi, spumæque argenti, aut stibio, cyperive cortice. Syncerum quidem leui-
 tate deprehenditur, & colore ruffo, odorisque suauitate, & gustu maximè siccante os, sa-
 pore iucundo. Pretium spicæ in libras x.c. Folia diuisere annonam: ab amplitudine ha-
 drosphærum vocatur maioribus foliis x. xxx. Quod minore folio est mesosphærum ap-
 pellatur: emitur x. lx. Laudatissimum microsphærum è minimis folium: pretium eius x. 10
 lxxv. Odoris gratia omnibus maior recentibus. Nardo color qui inueterauerit, nigri-
 ori melior. In nostro orbe proximè laudatur Syriacum, mox Gallicum, tertio loco Cre-
 ticum, quod aliqui agrium vocant, alij phu, folio olufatri, caule cubitali, geniculato, in
 pupura albicante, radice obliqua villosaque, & imitante auium pedes. Baccharis voca-
 tur nardum rusticum, de quo dicemus inter flores. Sunt autem ea omnia herbæ, præter
 Indicum. Ex iis Gallicum & cum radice vellitur, abluiturque vino. Siccatur in vmbra,
 alligatur fasciculis in charta, non multùm ab Indico differens, Syriaco tamè leuius. Pre-
 tium x. iij. In his probatio vna, ne sint fragilia, & arida potiùs, quàm sicca, folia. Cum
 Gallico nardo semper nascitur herba, quæ hirculus vocatur, à grauitate odoris & simili-
 tudine, qua maximè adulteratur. Distat, quòd sine cauliculo est, & quòd minoribus fo- 20
 liis, quòdque radice neque amare, neque odorata.

De asaro, amomo, amomide & cardamomo.

CAP. XIII.

Nardi vim habet & asarum: quod & ipsum aliqui syluestre nardum appellant. Est
 autem ederæ foliis rotundioribus tantùm mollioribusque, flore purpureo, radice
 Gallici nardi: Semen acinosum, saporis calidi ac vinosi. Montibus in vmbrosis bis anno
 floret. Optimum in Ponto, proximum in Phrygia, tertium in Illyrico. Foditur cùm folia
 mittere incipit, & in sole siccatur, celeriter situm trahens ac senescens. Inuenta nuper &
 in Thracia herba est, cuius folia nihil ab Indico nardo distant. Amomi vna in vsu est, In-
 dica vite labrusca: vt alij existimauere, frutice myrtofo, palmi altitudine: carpiturque 30
 cùm radice, manipulatum leniter cõponitur, protinus fragile. Laudatur quàm maximè Pu-
 nici mali foliis simile, nec rugosis, colore ruffo. Secunda bonitas pallido. Herbaceum
 peius, pessimùmque candidum, quod & vetustate euenit. Pretium vna in libras x. lx. fri-
 ato verò amomo xlviij. Nascitur & in Armeniæ parte, quæ vocatur Otene, & in Me-
 dia, & in Ponto. Adulteratur foliis Punicis, & gummi liquido, vt cohæreat, cõuoluâtque
 se in vna modum. Est & quæ vocatur amomis, minùs venosa atque durior, ac minùs odo-
 rata: quo apparet, aut aliud esse, aut colligi immaturum. Simile his & nomine & frutice
cardamomum, semine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius gene-
 ra: viridissimum ac pingue acutis angulis contumax fricanti, quod maximè laudatur:
 proximum è ruffo candicans: tertium breuius atque nigrius. Peius tamen varium & faci- 40
 le tritu, odorisque parui: qui verus, costo vicinus esse debet. Hoc & apud Medos nasci-
 tur. Pretium optimi in libras duodecim. Cinnamomo proxima gẽtilitas erat, ni prius A-
 rabiæ diuitias indicari conueniret, causasque, quæ cognomen illi felicitis ac beatæ dede-
 re. Principalia ergo in illa thus, & myrrha: hæc & cum Troglodytis communis.

De thurifera regione.

CAP. XIII.

THura, præter Arabiam, nullis, ac ne Arabiæ quidem vniuersæ. In medio eius ferè
 sunt Atramitæ pagus Sabæorum, capite regni Sabota, in monte excelso, à quo octo
 mansionibus distat regio eorum thurifera, Saba appellata, quod significare Græci my-
 sterium dicunt: Spectat ortus Solis æstiu, vndique rupibus inuia, & à dextera maris sco-
 pulis inaccessa. Id solum è rubro lacteum traditur. Sylvarum lōgitudō est schœnorum 50
 x. latitudo dimidium eius. Schœnus patet Eratosthenis ratione, stadia xl. hoc est, pass.
 quinque

a Iof. Scal.
myrtiolo,

quinque M. aliqui x x x i j. stadia singulis schœnis dedere. Attalluntur colles alti, decurruntque & in plana arbores sponte natæ. Terram argillosam esse conuenit, raris fontibus ac nitrosis. Attingunt & Minæi pagus alius, per quos euehitur vno tramite angusto. Hi primi commercium thuris fecere, maximèque exercēt: à quibus & Minæum dictum est. Nec præterea Arabum alij thuris arborem vidēt, ac ne horum quidem omnes. Feruntq; M M M. non ampliùs esse familiarum, quæ ius per successiones id sibi vendicēt. Sacros vocari ob id, nec vllò congressu scœminarum funerumque, cum incidāt eas arbores aut metant, pollui: atque ita religione merces augeri. Quidam promiscuum ius iis populis esse tradunt in syluis: alij per vices annorum diuidi. Nec arboris ipsius quæ sit facies, constat.

10 Res in Arabia gessimus, & Romana arma in magnam partem eius penetrauerunt: C. etiam Cæsar Augusti filius inde gloriam petiit, nec tamen ab vllò (quod equidem sciã) Latino arborum^a etiam tradita est facies. Græcorum exempla variant. Alij folio pyri, minore^{a carum} duntaxat, & herbidi coloris, prodidere. Alij lentisco similem subrutilo folio. Quidam terebinthum esse, & hoc visum Antigono regi allato frutice. Iuba rex iis voluminibus, quæ scripsit ad C. Cæsarem Augusti filium ardentem fama Arabiæ, tradit contorti esse caudicis, ramis aceris maximè Pontici. Succum amygdalæ modo emittere, talisque in Carmania apparere, & in Ægypto fatis studio Ptolemæorum regnâtium. Cortice lauri esse constat: quidam & folium simile dixerunt. Talis certè fuit arbor Sardibus. Nã & Asiæ reges ferendi curam habuerunt. Qui mea ætate legati ex Arabia venerunt, omnia incertiora fecerunt, quod iurè miremur, virgis etiam thuris ad nos commeātibus: quibus credi potest, matrem quoque teretem enodi fruticare trunco. Meti semel anno solebat, minore occasione vendendi. Iam quæstus alteram vindemiam affert. Prior atque naturalis vindemia circa Canis ortum flagrantissimo æstu, incidentibus quæ maximè videatur esse prægnans, tenuissimûsque tendi cortex. Laxatur hîc plaga, non adimitur. Inde profilit spuma pinguis. Hęc concreta densatur, vbi loci natura poscat tegere palmea excipiente, aliubi area circumpauita. Purius illo modo, sed hoc ponderosius. Quod in arbore hæsit, ferro depeccitur, ideo corticosum. Sylua diuisa certis portionibus, mutua innocentia tuta est. Neque vllus faucias arbores custodit. Nemo furatur alteri. At hercule Alexandriæ vbi thura interpolantur, nulla satis custodit diligentia officinas. Subligaria signatur opifici. Persona adiicitur capiti, densûsve reticulus. Nudi emittuntur. Tantò minus fidei apud nos pœna, quàm apud illos syluæ habent. Autumno legitur ex æstiuo partu. Hoc purissimum, candidum. Secunda vindemia est vere, ad eam hyeme corticibus incisis. Rufum hoc exit, nec comparandum priori. Illud carpheotum, hoc dathiathum vocant. Creditur & nouellæ arboris candidius, sed veteris odoratius. Quidam & in insulis melius putant gigni. Iuba in insulis negat nasci. Quod ex eo rotunditate guttæ pependit, masculum vocamus, cum aliàs non ferè mas vocetur, vbi non sit scœmina. Religioni tributum, ne sexus alter vsurparetur. Masculum aliqui putant à specie testium dictum. Præcipua autem gratia est mammoso, cum hærente lacryma priore confecuta alia miscuit se. Singula hæc manum implere solita inuenio, cum minore diripiendi auiditate lentius nasci liceret. Græci stagoniam & atomum tali modo appellant, minorem autem orobiam. Micas concussu elisas mannam vocamus. Etiamnum tamen inueniuntur guttæ, quæ tertiam partem minæ, hoc est^b x x x i x. denariorum pondus æquent. Alexandro Magno in pueritia sine parsimonia thura ingerenti aris, pædagogus Leonides dixerat, vt illo modo cum deuicisset thuriferas gentes, supplicaret. At ille Arabia potius, thure onustam nauem misit ei, exhortatus, vt largè Deos adoraret. Thus collectum Sabotam camelis conuehitur, porta ad id vna patente. Digredi via capitale leges fecere. Ibi decimas Deo, quem vocant Sabim, mensura, non pondere, sacerdotes capiunt. Nec antè mercari licet: inde impensæ publicæ tolerantur. Nam & benignè certo itinerum numero Deus hospites pascit. Euehi non potest, nisi per Gebanitas: itaque & horum regi penditur vectigal. Caput eorum Thomna abest à Gaza nostri litoris in Iudæa oppido lxx x x x v i j. mill. passuum, quod diuiditur in mansiones camelorum l x i j. Sunt & quæ sacerdo-

^b Quædam exemplaria habent, x x i x. denariorum, alia x x v i j.

tibus dantur portiones, scribisque regum certæ. Sed præter hos & custodes, satellitēsque, & hostiarij, & ministri populantur. Iam quacūque iter est, aliubi pro aqua, aliubi pro pabulo, aut pro mansionibus, variisque portoriis pendunt, vt sumptus in singulos camelos denariūm dclxxxviij. ad nostrum litus colligat: iterūque imperij nostri publicanis penditur. Itaque optimi thuris libra xvj. pretium habet: secunda xv. tertia xiiij. Apud nos adulteratur resinæ candidæ gemma perquam simili: sed deprehenditur, quibus dictū est, modis. Probatum candore, amplitudine, fragilitate, carbone, vt statim ardeat. Item ne dentem recipiat potius, quam in micis frietur.

De myrrha, & arboribus myrrha.

CAP. XV.

MYRRHAM in iisdem syluis permixta arbore nasci tradidere aliqui, plures separatim. ¹⁰ Quippe multis in locis Arabiæ gignitur, vt apparebit in generibus. Conuehitur & ex ^a syluis laudata, petuntque eam etiam ad Troglodytas Sabæi transitu maris. Satiua quoque prouenit, multum syluestri prælata. Gaudet rastris atque ablaqueationibus, melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinque cubita, nec sine spina, caudice duro & intorto, crassiore quam thuris, & ab radice etiam, quam reliqua sui parte. Corticem læuem similemque vnedomi: scabrum alij spinosumque dixere. Folium oliuæ, verum crispus, & aculeatum. Iuba olusatari. Aliqui similem iuniperō, scabriorem tantum spinisque horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. Necnon fuere, qui è thuris arbore vtrunque nasci mentirentur. Inciduntur bis & ipsæ, iisdemque temporibus, sed à radice vsque ad ramos, qui valent. Sudant autem sponte prius, quam incidantur, stacten dictam, cui ²⁰ nulla præfertur. Ab hac satiua, & in syluestri quoque melior æstiuua. Non dant ex myrrha portiones Deo, quoniam & apud alios nascitur. Regi tamen Gebanitarum quartas partes eius pendunt. Cæterò passim à vulgo coemptam in folles cōfarciant, ipsique vnguentarij digerunt haud difficulter odoris atque pinguedinis argumentis.

De generibus myrrha, & natura, & pretio eius.

CAP.

XVI.

GENERA complura: Troglodytica syluestrium prima. Sequens Minæa, in qua & Atramitica est, & Ausaritis Gebanitarū regno. Tertia Dianitis. Quarta collatitia. Quinta Sembracena, à ciuitate regni Sabæorum mari proxima. Sexta, quam Dufaritin vocant. Est & candida vno tantum loco, quæ in Messalum oppidum confertur. Probatum Troglodytica pinguitudine, & quòd aspectu aridior est, sordidaq; ac barbara, sed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret vitis, ante alias hilaris, sed viribus tenuis. In plenum autem probatio est minutis glebis, nec rotundis, in concretu albicantis succi & tabescentis: vtque fracta candidos vngues habeat, gustu leniter amara. Secunda bonitas intus variæ. Pessima intus nigra: peior si etiam foris. Pretia ex occasione eumentium varia. Stactæ verò à vj. ad l. Satiuæ summum ad xxiij. Erythrææ ad xvj. Hanc volunt Arabicam intelligi. Troglodyticæ nucleo ad xiiij. eius verò quam odorariam vocant, ad xiiij. Adulteratur lentisci glebis, & gummi. Item cucumeris succo amaritudinis causa, sicut ponderis spuma argenti. Reliqua vitia deprehenduntur sapore gummi dente lentescens. Fallacissimè autem adulteratur Indica myrrha, quæ ibi de quadam spina colligitur. Hoc ⁴⁰ solum peius India affert facili distinctione: tantò deterior est.

De mastiche, ladano, & bruta, enhamo, & strobo, & de styrace.

CAP.

XVII.

ERGO transit in mastichen, quæ & ex alia spina fit in India, itemque in Arabia: lamam vocant. Sed mastiche quoque gemina est: quoniam & in Asia Græciæque reperitur herba radice folia emittens, & carduum similem malo, seminis plenum: lacrymaq; erumpit incisa parte summa, vix vt dignosci possit à mastiche vera. Necnon & tertia in Ponto est, bituminis similior. Laudatissima autem Chia candida, cuius pretium in libras xx. nigra verò xij. Chia è lentisco traditur gigni gummi modo. Adulteratur, vt thura, resina. Arabia etiānum & ladano gloriatur: fortè casūque hoc, & iniuria fieri odoris, plures ⁵⁰ tradidere. Capras maleficum aliās frondibus animal, odoratorū verò fruticum appetentius, tanquam

tanquam intelligant pretia, carpere germinum caules prædulci liquore turgentes, distil-
lantemque ab his casus mistura succum improbo barbarum villo abstergere. Hunc glo-
merari puluere, incoqui Sole. Et ideo in ladano caprarum pilos esse. Sed hoc non alibi fie-
ri, quam in Nabatæis, qui sunt ex Arabia contermini Syriæ. Recentiores ex autoribus
strobilum hoc vocant: traduntque sylvas Arabum pasto caprarum infringi, atque ita suc-
cum villis inhærescere: verum autem ladanum Cypri insule esse: ut obiter quæque gene-
ra odorum dicantur, quamuis non terrarum ordine. Similiter hoc & ibi fieri tradunt, &
esse cæsyum hircorum barbis genibusque villosis inhærens, sed edera flore deroso, pa-
stibus matutinis, cum est rorulenta Cypros. Deinde nebula sole discussa, puluerem ma-
10 dentibus villis adhærescere, atque ita ladanum depecti. Sunt qui herbam in Cypro, ex
qua id fiat, ledam appellent: etenim illi ledanum vocant. huius pingue insidere: itaque
attractis funiculis herbam eam conuolui, atque ita offas fieri. Ergo in vtraque gente bina
genera, terrenum & factitium. Id quod terrenum est, friabile: factitium, lentum. Nec non
& fruticem esse dicunt in Carmania, & super Ægyptum per Ptolemæos trāsatis plantis:
aut (ut alij) generante & id thuris arbore: colligique, ut gummi, inciso cortice, & caprinis
pellibus excipi. Pretia sunt laudatissimo in libra asses x l. Adulteratur myrti baccis, & a-
liis animalium fordibus. Synceri odor debet esse ferus, & quodammodo solitudinem re-
dolens: ipsum visu aridum, tactu statim mollescere, accensum fulgere, odore iucundo
gratum. Myrtata deprehenduntur, crepitantque in igne. Præterea syncero calculi po-
20 tius est rupibus inhærent, quam puluis. In Arabia & olea dotatur lacryma, qua medica-
mentum conficitur, Græcis enhæmon dictum, singulari effectu contrahendis vulnerum
cicatricibus. In maritimis eam fluctibus æstusque operiuntur. Nec bacce nocetur, cum con-
stet & in foliis saltem relinqui. Hæc sunt peculiaria Arabiæ: & pauca præterea commu-
nia, alibi dicenda, quoniam in iis vincitur. Peregrinos ipsa mirè odores & ad externos pe-
30 tit. Tanta mortalibus suarum rerum satietas est, & alienarum aviditas. Petunt igitur in
Helimæos arborem brutam, cupresso fusam similem, exalbidis ramis, iucundi odoris accen-
sam, & cum miraculo historis Claudij Cæsaris prædicatam. Folia eius inspergere portio-
nibus Parthos tradit. Odorem esse proximum cedro, fumumque eius contra ligna alia
remedio. Nascitur ultra Pasitigrin in finibus oppidi Sitacæ, monte Zagro. Petunt & in
30 Carmanos arborem strobilum ad suffitus, perfusam vino palmeo accedentes. Huius odor
redit à cameris ad solum iucundus, sed aggrauas capita, citra dolorem tamen. Hoc som-
num ægris quærunt. His commercijs Carras oppidum aperuere, quod est illis nundina-
rium. Inde Gabbam omnes petere solebant, dierum xx. itinere, & Palæstinam Syriam.
Postea Characem peti cœptum, ac regna Parthorum ex ea causa, autor est Iuba. Mihi ad
Persas etiã prius ista portasse, quam in Syriam aut Ægyptum, videntur, Herodoto teste,
qui tradit singula millia talentum thuris annua pensasse Arabas regibus Persarum. Ex
Syria reuehunt styracem, acri odore eius in focis abigentes suorum fastidium. Cæterò,
non alia ligni genera sunt in usu, quam odorata: cibosque Sabæi coquunt thuris ligno, alij
myrrhæ, oppidorum vicorumque non alio, quam ex aris, fumo atque nidore. Ad hunc
40 ergo sanandum vrunt styracem in pellibus hircinis, suffiuntque tecta. Adeo nulla est vo-
luptas, quæ non assiduitate sui fastidium pariat. Eundem ad serpentes fugandas vrunt, in
odoriferis syluis frequentissimas.

De felicitate Arabiæ.

CAP. XVIII.

NON sunt eorum cinnamomum aut casia: & tamen Felix appellatur Arabia, falsa &
ingrata cognominis, quæ hoc acceptum superis ferat, cum plus ex eo inferis debeat.
Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria, quæ Diis intellexerat genita, adhi-
bens vrendis defunctis. Periti rerum asseuerant, non ferre tantum annuo foetu, quantum
Nero princeps nouissimo Poppææ suæ die concremauerit. Æstimentur postea toto or-
be singulis annis tot funera, acruatimque congesta honori cadauerum, quæ Diis per sin-
50 gulas micæ dantur. Nec minus propitij erant mola falsa supplicantibus, imò verò (ut pa-
lam est) placatiores. Verum Arabiæ etiamnum felicius mare est. Ex illo nanque margari-

tas mittit. Minimâque computatione millies centena millia sestertiûm annis omnibus India & Seres, peninsulâque illa imperio nostro adimunt. Tantò nobis deliciae & foeminae constant. Quota enim portio ex illis ad Deos quæso iam vti ad inferos pertinet?

De cinnamomo, & xylocinnamomo, & casia.

CAP. XIX.

Cinnamomum & casias fabulosa narrauit antiquitas, princepsve Herodotus, auiû nidis, & priuatim phœnicis, in quo situ Liber pater educatus esset, ex inuiis rupibus arboribusque decuti, carnis quam ipsæ inferrent pondere, aut plumbatis sagittis. Idem casiam circa paludes propugnante vnguibus diro vespertilionum genere, aligerisque serpētibus: his cōmentis augentes rerum pretia. Cōmutata verò fabula est, ad meridiani solis repercussus inenarrabilem quendâ vniuersitatis halitum è tota peninsula existere, tot generum auræ spirante concentu, Magniq; Alexandri classibus Arabiam odore primùm nuntiatam in altum. Omnia falsa, siquidē cinnamomum, idēmq; cinnamum, nascitur in Æthiopia Troglodytis connubio permixta. Ii mercantes id à conterminis, vehunt per maria vasta ratibus, quas neque gubernacula regāt, neq; remi trahant vel impellant, non vela, non ratio vlla adiuuet, cū omnium instar ibi sint homo tantum & audacia. Præterea hybernū mare exigunt circa brumam, Euris tum maximè flantibus. Hi recto cursu per sinus impellunt, atque à promontorij ambitu Argeste deferunt in portum Gebanitarum, qui vocatur Ocila. Quamobrem illi maximè id petunt, produntque vix quinto anno reuerti negotiatores, & multos interire. Contrà reuehant vitrea, & athena, vestes, fibulâsque cum armillis ac monilibus. Ergo negotiatio illa foeminarum maximè fide constat. Ipse frutex duûm cubitorum altitudine amplissimus, palmique minimus, iij. digitorum crassitudinis, statim à terra sex digitis furculosus, arido similis. Cū viret nō odoratus, folio origani, siccitate gaudens, steriliore imbre, cæduæ naturæ. Gignitur in planis quidem, sed densissimis in vepribus rubisque, difficilis collectu. Metitur non nisi permiserit Deus. Iouem hunc intelligunt aliqui: Assabinum illi vocant. xliij. bouum caprarumque & arietum extis impetratur venia cædendi. Nō tamen aut ante ortum Solis, aut post occasum licet. Sarmenta hasta diuidit sacerdos, Deoque partē ponit: reliquum mercator in nassas condit. Est & alia fama, cū Sole diuidi, ternasque partes fieri, dein sorte cremia discerni: quodque Soli cesserit relinquere, ac sponte conflagrare. Præcipua bonitas virgultorum tenuissimis partibus, ad longitudinē palmi. Secunda proximis breuiore mēsurâ, atq; ita ordine. Vilissimum, quod radicibus proximum, quoniâ ibi minimum corticis, in quo summa gratiæ. Qua de causa præferuntur cacumina, vbi plurimus cortex. Ipsum verò lignum in fastidio est propter origani acrimoniâ: xylocinnamomum vocatur. Pretium est in libras xx. Quidâ cinnami duo genera tradidere, candidius, ^a nigriusque. Quondam præferebatur cādīdum, nunc contrà nigrum laudatur: atque etiâ varium præferunt candido. Certissima tamen æstimatio, ne sit scabrum, atq; vt inter sese tritum tardè frietur. Damnatur in primis molle, aut cui albet cortex. Ius eius à Gebanitarū rege solo proficiscitur: is edicto mercatu vendit. Pretia quondâ fuere in libras denariûm mille. Auctum id parte dimidia est, incensis, vt ferunt, syluis ira barbarorum. Id accideritne ob iniquitatem præpotentium, an forte, nō satis constat. Austros ibi tam ardentis flare, vt æstatibus syluas accendat, inuenimus apud autores. Coronas ex cinnamo interrasili auro inclusas, primus omnium in tēplis Capitolij atq; Pacis dicauit Imperator Vespasianus Augustus. Radicem eius magni pōderis vidimus in palatij tēplo, quod fecerat Diuo Augusto coniux Augusta, aureæ pateræ impositâ: ex qua guttæ editæ annis omnibus in grana durabatur, donec id delubrū incendio consumptū est. Frutex & casia est, iuxtaque cinnami cāpos nascitur, sed in montibus crassiore sarmento, tenui cute veriùs, quàm cortice, quæ contra atque in cinnamo leuari & exinaniri pretium est. Amplitudo fruticis trium cubitorū. Colos triplex. Cū primū emicat, candidus pedali mensura: deinde rubescit addito semipede: vltra nigricās. Hæc pars maximè laudatur, ac deinde proxima: damnatur verò candida. Consecant furculos longitudine binūm cubitorum. Mox præsuunt recentibus coriis quadrupedum ob id interemptarum, vt iis putrescētibus vermiculi lignum erodant, & exca-

^a nigricāsque.

& excauent corticem tutum amaritudine. Probatum recens maximè, & quæ sit odoris
 2 mollissimi, gustuue quàm maximè feruens potius, quàm lento tepore leniter mordens, ² ^{mi,} ^{grauissi-}
 colore purpureo, quæque plurima minimum ponderis faciat, breui tunicarum fistula, &
 non fragili. Lactam vocant talem barbaro nomine. Alia est balsamodes, ab odore simili
 appellata, sed amara, ideòque vtilior medicis, sicut nigra vnguentis. Pretia nulli diuersio-
 ra. Optimæ in libras x.l. cæteris x.v.

De isocinnamo, & cancamo, ac taro.

C A P. X X.

His addidere mangones, quam daphnoiden vocant, isocinnamon cognominatam:
 pretiumque eius faciunt x.c.c.c. Adulteratur styrace, & propter similitudinem cor-
 10 ticum lauri tenuissimis furculis. Quin & in nostro orbe feritur: extremòque in margine
 imperij, quæ Rhenus alluit, viuit in alueariis apum fata. Color abest ille torridus sole, &
 ob id simul idem odor. Ex confinio casie cinnamique & cancamum ac tarum inuehitur,
 sed per Nabatæos Troglodytas, qui confidere ex Nabatæis.

De serichato, & gabalio, & de myrobalano.

C A P. X X I.

Eo comportatur & serichatum, & gabalium, quæ intra se consumunt Arabes, nostro
 orbi tantum nominibus cognita, sed cum cinnamo casiaque nascentia. Peruenit ta-
 men aliquando serichatum, & in vnguenta additur ab aliquibus. Permutatur in libras x.
 v.j. Myrobalanum Troglodytis, & Thebaidi, & Arabiæ quæ Iudæam ab Ægypto dister-
 minat, commune est, nascens vnguento, vt ipso nomine apparet. Quo item indicatur &
 20 glandem esse arboris, heliotropio, quam dicemus inter herbas, simili folio. Fructus ma-
 gnitudine auellanæ nucis. Ex his in Arabia nascens Syriaca appellatur, & est candida. Cõ-
 trã in Thebaide nigra. Præfertur illa bonitate olei quod exprimitur: sed copia Thebaica.
 Inter hæc Troglodytica vilissima est. Sunt qui Æthiopicam iis præferant, glandem nigrã
 ac pinguem, nucleòque gracili, sed liquore, qui exprimitur, odoratori, nascentem in cam-
 pestribus. Ægyptiam pinguiorem esse, & crassiori cortice rubentem: & quamuis in palu-
 stribus nascatur, breuiorem sicciorémque. E diuerso Arabicam viridem ac tenuiorem: &
 quoniam sit montosa, spissiore. Longè autem optimam Petræam, ex quo diximus op-
 pido, nigro cortice, nucleo candido. Vnguentarij autem tantum cortices premunt: me-
 dici nucleos, tundentes affusa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano, & calamo odorato.

C A P. X X I I.

Myrobalano in vnguentis similem proximumq; vsum habet palma in Ægypto, quæ
 vocatur adipos, viridis, odore mali cotonei, nullo intus ligno. Colligitur autem pau-
 lò antè, quàm incipiat maturefcere. Quod relinquitur, phœnicobalanus vocatur, & nigre-
 scit, vescentésque inebriat. Myrobalano pretium in libras x. bini. Institores & fæcem vn-
 guenti hoc nomine appellant. Calamus quoque odoratus in Arabia nascens, communis
 Indis atque Syriæ est: in qua vincit omnes, à nostro mari centum l. stadiis. Inter Libanum
 montem, aliùmque ignobilem, non (vt quidam existimauere) Antilibanum, in conualle
 modica iuxta lacum, cuius palustria æstate siccantur, tricenis ab eo stadiis calamus & iun-
 cus odorati gignuntur. Sanè enim dicamus & de iunco, quamuis alio herbis dicato volu-
 40 mine, quoniam tamen hîc vnguentorum materia tractatur. Nihil ergo à cæteris sui gene-
 ris differunt aspectu: sed calamus præstantior odore, statim è longinquo inuitat, mollior
 tactu, meliòrque qui minùs fragilis, & qui assulosè potius quàm raphani modo frangi-
 tur. Inest fistulæ aranèum, quod vocant florem. Præstantior est, cui numerosius. Reliqua
 probatio, vt niger sit. Damnatur aliubi. Melior, quo breuior & crassior, lentúsque in fran-
 gendo. Calamo pretium in libras x. iunco x.v. Traduntque iuncum odoratum & in Cã-
 pania inueniri. Discessimus à terris Oceanum spectantibus ad conuehas in nostra maria.

De Hammoniaco, & sphagno.

C A P. X X I I I.

Ergo Æthiopiæ subiecta Africa Hammoniæ lacrymam stillat in harenis suis: inde
 & nomine etiã ab Hammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, quam metopion
 50 vocant, resinæ modo aut gummi. Genera eius duo. Thrauston, masculi thuris similitudi-
 ne, quod maximè probatur. Alterú pingue & resinofum, quod phyrama appellant. Adul-

teratur harenis, velut nascendo apprehensis. Igitur quam minimis glebis probatur, & quam purissimis. Pretium optimi in libras^a asses x l. Sphagnos infra eos situs in Cyrenaica provincia maximè probatur. Alij bryon vocant. Secundum locum obtinet Cyprius, tertium Phœnicus. Fertur & in Ægypto nasci: quin & in Gallia: nec dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani arborum villi, quales in quercu maximè videmus, sed odore præstâtes. Laus prima candidissimis atque altissimis, secunda rutilis, nulla nigris. Et in insulis petrifq; nati improbantur, omnesque quibus palmarum, atque non suus odor fit.

De cypro, & aspalatho, & maro.

CAP. XXIII.

CYPRUS in Ægypto est arbor ziziphi foliis, femine coriandri, flore candido odorato. Coquitur hoc in oleo, premiturque postea quod Cyprus vocatur. Pretium ei in libras quinque. Optimum habetur è Canopica in ripis Nili nata: secundum Ascalone Iudææ: tertium Cypro insula odoris suauitate. Quidam hanc esse dicunt arborem, quæ in Italia ligustrum vocetur. In eodem tractu aspalathos nascitur, spina candida, magnitudine arboris modicæ flore rosæ. Radix vnguentis expetitur. Tradunt, in quocunque frutice curuetur arqus cælestis, eandem, quæ sit aspalatho, suauitatem odoris existere, sed in aspalatho inenarrabilem quandam. Quidam eum Erysisceptum vocant, alij sceptrum: probatio eius in colore ruffo vel igneo, tactuque spisso, & odore castorei. Permutatur in libras x v. In Ægypto nascitur & maron, peius quam Lydium, maioribus foliis ac variis. Illa breuia ac minuta & odorata.

De balsamo, & opobalsamo, & xylobalsamo, & styrace, & galbano.

20

CAP. XXV.

SED omnibus odoribus præfertur balsamum, vni terrarum Iudææ concessum, quondam in duobus tantum hortis, vtroque regio, altero iugerum x x. non amplius, altero pauciorum. Ostendere arbusculam hanc vrbi Imperatores Vespasiani. Clarumque dictum à Pompeio Magno: in triumpho arbores quoque duximus. Seruit nunc hæc, & tributa pendit cum sua gente, in totum alia natura, quam nostri externiq; prodiderant. Quippe viti similior est, quam myrto. Malleolis feri dicitur, nuper vineta, vt vitis: & implet colles vinearum modo, quæ sine adminiculis se ipsæ sustinent. Tondetur similiter fruticæ, ac rastris nitescit, properatque nasci, intra tertium annum fructifera. Folium proximum rutæ, perpetua coma. Scæuere in eandem Iudæi, sicut in vitam quoque suam. Contra defendere Romani, & dimicatum pro frutice est. Seritque nunc eam fiscus: nec vnquam fuit numerosior, aut procerior. Proceritas intra bina cubita subsistit. Arbori tria genera. Tenui & capillacea coma, quod vocant eutheriston. Alterum scabro aspectu, incuruum, fruticosum, odoratius: hoc trachy appellant. Tertium eumeces, quia est reliquis procerius, læui cortice. Huic secunda bonitas, nouissima eutheristo. Semen eius vino proximū gustu, colore ruffum, nec sine pingui: peius in grano, quod leuius atque viridius. Ramus crassior, quam myrto. Inciditur vitro, lapide, offeiseve cultellis. Ferro lædi vitalia odit. Emortitur protinus, eadem amputari superuacua patiens. Incidētis manus libratur artifici temperamento, ne quid vltra corticem violet. Succus è plaga manat, quem opobalsamum vocant, suauitatis eximiæ, sed tenui gutta, ploratu lanis parua colligitur in cornua. Ex iis nouo fictili conditur crassiori similis oleo, & in musto candida. Rubescit deinde, simulque durefcit è translucido. Alexandro Magno res ibi gerente, toto die æstiuo vnam cõcham impleri iustum erat. ^b Omni verò fecunditate è maiore horto congios senos, minore singulos, cum duplo rependebatur argento. Nunc etiam singularum arborum largior vena ter omnibus percutitur æstatibus, postea deputatur. Et sarmenta quoque in merce sunt. dccc. amputatio ipsa surculisque vānit intra quintum demum annum. Xylobalsamum vocatur, & coquitur in vnguentis. Pro succo ipsum substituere officinæ. Corticis etiam ad medicamenta pretium est. Præcipua autem gratia lacrymæ, secunda semini, tertia cortici, minima ligno. Ex hoc buxosum est optimum, quod est odoratissimum: è femine autem maximum & ponderosissimum, mordens gustu, feruensque in ore. Adulteratur Petræo hyperico, quod coarguitur magnitudine, inanitate, longitudine, odoris ignauia,

^a Asses xxx.
^b Annivero fecunditate è maiore horto congios senos singulis annis, cum duplo &c.

depreh.

ignavia, sapore piperis. Lacrymæ probatio, vt sit pinguis, tenuis, ac modicè ruffa, & in fricando odorata. Secundus candido colos, peior viridis crassusque, pessimus niger. Quippe, vt oleum fenescit. Ex omni incisura maximè probatur, quod antè semè fluxit. Et aliàs adulteratur femine suo, vixque maleficium deprehenditur gustu amariore. Esse enim debet lenis, non subacidus, odore tantùm austerus. Vitiatur & oleo rosæ, cyperi, létisci, balani, terebinthi, myrti, resina, galbano, cera Cypria, prout queque res fuit. Nequissimè autem gummi, quoniam ipsum quoque inhærescit manu inuersa, & in aqua fudit: quæ probatio eius gemina est. Debet syncerum & inhærescere: sed hoc & gummi addita fragili crusta euenit. Et gustu deprehenditur. Carbone verò, quod cera resinæque adulteratum est, nigriori flamma. Nam melle mutatum statim cōtrahit muscas. Præterea synceri densatur in tepida aqua gutta fidēs ad ima vasis, adulterata olei modo innatat: & si metopio vitiata est, circulo candido cingitur. Summa probatio est, vt lac coagulet, in veste maculas non faciat: nec manifestior alibi fraus. Quippe millibus denariūm sextarij empti: vendente fisco trecentis denariis vaneunt. In tantum expedit augere liquorem. Xylobalsamo pretium in libras v j. Proxima Iudææ Syria supra Phœnicen styracem gignit, circa Gabala & Marathunta & Casium Seleucię montem. Arbor est eodem nomine, cotoneo malo similis, lacrymę ex austero iucundioris, intus similitudo harundinis, succo prægnans. In hanc circa Canis ortum aduolant pennati vermiculi erodentes: ob id in scobe fordescit. Styrax laudatur post suprà dicta ex Pisidia, Sidone, Cypro, Cilicia, Creta minimè. Ex

10 Amano Syriæ medicis, sed vnguentariis magis. Colos in quacunque natione præfertur ruffus, & pinguis lentus: deterior furfurosus, & cano situ obductus. Adulteratur cedri resina vel gummi, aliàs melle, aut amygdalis amaris: omniæque ea deprehenduntur gustu. Pretium optimo x i x. Exit & in Pamphylia, sed aridior, minusque succosus. Dat & acrior;

20 galbanum Syria in eodem Amano monte è ferula, quam eiusdem nominis resinæ modo stagonitin appellant. Quod maximè laudant, cartilagosum, purum ad similitudinem Hammoniæ, minimèque lignosum. Sic quoque adulteratur faba aut sagapeno. Syncerum si vratur, fugat nidore serpentes. Permutatur in libras v. Medicinæ hoc tantùm.

De panace, & spondylion, & malobathro.

CAP. XXVI.

30 **P**Anacem & vnguentis eadem gignit, nascentem & in Psophide Arcadiæ, circæque Erymanthi fontes, & in Africa, & in Macedonia: ferula sui generis v. cubitorum, foliis primò quaternis, mox senis in terra iacentibus, ampla magnitudine rotundis, in cacumine verò oleagineis, femine in muscariis dependente, vt ferulæ: Excipitur succus incisò caule messibus, radice in autumnno. Laudatur candor eius coacti. Sequens pallido statera. Niger color improbatur. Pretium optimo in libras bini asses. Ab hac, ferula differt quæ vocatur spondylion, foliis tantùm, quia sunt minora, & platani diuisura. Non nisi in opacis gignitur. Semen eodem nomine silis speciem habet, medicinæ tantùm vtile. Dat & malobathron Syria, arborem folio conuoluto, arido colore: ex quo exprimitur oleum ad vnguenta, fertiliore eiusdem Ægypto. Laudatius tamen ex India venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratius croco, nigricans, scabrumque, quodam salis

40 gustu. Minus probatur candidum. Celerrimè situm in vetustate sentit. Sapor eius nardo similis esse debet sub lingua. Odor verò in vino sufferuefacti antecedit alios. In pretio quidem prodigio simile est, à singulis ad ccc. peruenire libras: oleum autem ipsum in libras l x.

De oleo omphacio.

CAP. XXVII.

50 **O**leum & omphacium est. Fit duobus generibus, & totidem modis, ex olea, & vite: olea adhuc alba expressa: deterius ex druppa: ita vocatur priusquam cibo matura sit, iam tamen colorem mutans. Differentia, quòd hoc viride est, illud candidum. E vite fit psythia aut amminea, cum sint acini ciceris magnitudine ante Canis ortum. In prima lanugine demetitur vua, eiusque melligo. Reliquum corpus sole coquitur. Nocturni rores cauentur. In fictili condita melligo colligitur: subinde Cyprio ære seruatur. Optima, quæ ruffa, acriorque, & aridior. Pretium omphacio in libras v j. Fit & alio modo, cum in

mortariis vva immatura teritur: siccatâque in sole, postea digeritur in pastillos.

De bryo & ænanthe, & de elate arbore, & cinnamo caryopo.

CAP.

XXVIII.

Eodem & bryon pertinet, vva populi albæ. Optima circa Gnidum aut Cariam, in sitientibus aut siccis asperisque: secunda in Lyciæ cedro. Eodem & ænanthe pertinet. Est autem vitis labruscæ vva. Colligitur, cum floret, id est, cum optimè olet. Siccat in umbra substrato linteo, atque in cados conditur. Præcipua ex Parapotamia: secunda ab Antiochia, atque Laodicea Syriæ, tertia ex montibus Medicis. Hæc vtilior medicinæ. Quidam omnibus iis præferunt eam, quæ in Cypro insula nascitur. Nam quæ in Africa fit, ad medicos tantum pertinet, vocaturque massaris. Omnis autem ex alba labrusca præstantior, quam è nigra. Est præterea arbor ad eadem vnguenta pertinens, quam alij elatam vocant, quod nos abietem, alij palmam, alij spathen. Laudatur Hæmoniaca maximè, mox Ægyptia. Dein Syriaca, duntaxat in locis sitientibus odorata, pingui lacryma, quæ in vnguenta additur ad domandum oleum. In Syria gignitur & cinnamum, quod caryopon appellant. Hic est succus nuci expressus, multum à furculo veri cinnami differens, vicina tamen gratia. Pretium in libras asses quadraginta.

C. PLINII SECVNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XIII.

PROOEMIUM.

HACTENVS in odoribus habent pretia syluæ: erantque per se mira singula: iuuitque luxuriam ea omnia miscere, & è cunctis vnum odorem facere: ita reperta sunt vnguenta.

De vnguentis, & quando primum sunt cognita nobis, & de compositione.

CAPVT I.

30

Quis primus inuenerit non traditur. Iliacis temporibus non erant: nec thure supplicabatur: Cedri tantum & citri suorum fruticum in sacris fumo conuolutum nidorem veriùs, quam odorem, nouerant, iam rosæ succo reperto. Nominatur enim id quoque in olei laude. Perfaram esse debet gentis vnguetum. Illi mandent eo, & accersita commendatione, ingluuie natum virus extinguit. Primum, quod equidem inueniam, castris Darij regis expugnatis, in reliquo eius apparatu Alexander cepit scrinium vnguentorum. Postea voluptas eius à nostris quoque inter laudatissima atque etiam honestissima vitæ bona admissa est. Honosque is & ad defunctos pertinere cœpit. Quapropter plura de eo dicemus. Quæ ex his non erunt fruticum, ad præsens nominibus tantum indicabuntur: natura verò eorum suis reddetur locis. Vnguentis cognomina dedere aliis patriæ, aliis succi, aliis arbores, aliis causæ. Primumque id scire conuenit, mutatam autoritatem, & sæpius transisse gloriam. Laudatissimum fuit antiquitus in Delo insula, postea Mendesium. Nec mixtura & compositione tantum hoc accidit: sed iidem succi variè alibi atque alibi ad quælibet præualuere, aut degenerauere. Irinum Conrinthi diu maximè placuit, postea Cyzici: simili modo rhodinum Phaseli: quam gloriam abstulere Neapolis, Capua, Præneste. Crocinum in Solis Ciliciæ diu maximè laudatum, mox Rhodi. Oenanthinum in Cypro, deinde in Ægypto præpositum, postea Adramyttio. Amaracinum in Coos: postea eodem loco prælatum est Melinum. Cyprinum in Cypro, deinde in Ægypto, ubi Mendesium & Metopium subito gratius factum est. Mox hæc abstulit Phœnice, & Cypr-